

FAKULTA ARCHITEKTURY VUT V BRNĚ
ÚSTAV OBYTNÉHO PROSTŘEDÍ A VOLNÉ TVORBY

RODINNÉ VILY

TEZE HABILITAČNÍ PRÁCE

Ř Í J E N 1 9 9 9

ING. ARCH. NADĚŽDA MENŠÍKOVÁ, CSC.

OBSAH

Obsah	3
Představení autora	4
Úvod	5
Vymezení pojmu vila	6
Nástin historického vývoje rodinných vil	6
Rodinné vily v našich zemích	10
Seznam vil zpracovaných v katalogu v příloze	13
Seznam použité literatury	14
Anglický abstrakt	15

Ing.arch. NADĚŽDA MENŠÍKOVÁ, CSc.

nar. 7. července 1945 v Brně

1963	maturita na SVVŠ (gymnázium) v Brně
1963-1969	studium na Fakultě stavební VUT v Brně, obor architektura
1969	diplomová práce pod vedením Prof. Ing. arch. Bedřicha Rozehnal a DrSc. a Ing. arch. Miroslava Gillwanna, CSc. (diplomová práce obdržela čestné uznání děkana)
léto 1969	praxe v Olympiabauzentrum v Mnichově, atelier Prof. G.Behnische a part.
1969-1979	zaměstnána jako projektant ve Státním projektovém ústavu obchodu v Brně v ateliéru Ing. arch. Jaromíra Sirotky a později Ing. arch. Jaroslava Hlavsy
1979	nastoupila na FA VUT v Brně jako odborná asistentka (v předchozích dvou letech spolupracovala jako externí učitel)
1986	absolvovala pedagogický postgraduál
1988	obhájila disertační práci na téma "Polyfunkční domy v nízkopodlažní výstavbě"
1990-1997	byla ve funkci tajemnice ústavu
1993-1994	byla pověřena vedením Ústavu obytného prostředí a volné tvorby
1994-1996	podílela se na zpracování grantového úkolu "Nízkopodlažní bytová výstavba s použitím prvkové typizace vyráběné průmyslovou metodou s maximálním využitím netradičních energií"
1997	podílela se na grantovém úkolu "Bydlení v období funkcionalismu"
1997	byla jmenována do funkce proděkanky pro vzdělávací činnost
1998	podílela se na grantovém úkolu "Funkcionalistické vily v Brně"

ÚVOD

V práci "Rodinné vily" jsem se pokusila stručně charakterizovat na vybraných příkladech z historie až po dnešek rodinné domy vilového charakteru, tedy domy postavené v kontaktu s okolním přírodním prostorem, s ohledem na dobu vzniku staveb, na architektonické ztvárnění a na různorodé přístupy a názory architektů i klientů na bydlení. Text je doplněn fotokopii staveb pro rychlou a základní orientaci. Přílohou je část "Domy klasické moderny", zpracovaná již podrobněji formou katalogových listů obsahujících obširnější informace a výkresovou dokumentaci. Tuto část uvádím jako příklad. Stejným způsobem zamýšlím zpracovat ostatní období, o kterých se zmiňuji v kapitole "Přehled historického vývoje rodinné vily na vybraných příkladech", a postupně doplňovat o nové domy, které nějakým způsobem vypovídají o vývoji tohoto typu bydlení své doby, o životě jejich obyvatel či o autorovi. Tento elaborát by měl být výsledkem mé několikaleté práce spočívající ve studiu a shromažďování dokumentace k tématu rodinných vil a zkušeností z výuky na Fakultě architektury, kde toto téma je náplní volitelného předmětu. Práce bude zpětně sloužit jako učební text pro výuku.

Pro velkou většinu architektů znamená návrh rodinného domu nebo vily základ jejich tvorby. Stavba domu má jedinečné vzory v minulosti. Mnohdy se stala tvůrčím polem nových experimentů, manifestujících architektonické teorie, nové psychologické a sociologické koncepty. Velmi často si architekti vyzkoušeli na stavbách rodinných domů nové konstrukce a materiály dříve než našli odvahu je použít u větších a nákladnějších staveb. Mnohdy prostřednictvím rodinných domů vyjadřovali svoje názory či názory svých klientů na způsob života a realizaci domů zpětně ovlivňovali názory a životní styl jiných.

Během historie předložili architekti nesčetné návrhy na utváření prostoru pro bydlení, od podzemních domů až po obytné věže. Některé domy zrcadlí vzpomínky a zážitky minulosti, jiné svou přísností a nepřístupností vyjadřují individualitu majitele. Jsou to právě rodinné vily, které se staly pro mnoho architektů "horkým tématem" v jejich tvorbě.

Řada architektů moderny řešila vily jako krédo sociální bytové výstavby. Tvořili z přesvědčení o nutnosti společenské reformy či zhmotnili ve svých návrzích a stavbách svoje utopické myšlenky. Snad proto byly prvními budovami moderní architektury rodinné vily. Sloužily znázornění manifestů, k materializaci nového ideálu. Někteří architekti vstoupili takovými návrhy domů do dějin architektury. Také někteří mecenáši nebo klienti propůjčili svá jména svým domům a zvěčnili se tak v dějinách architektury. Jsou to na příklad: Tugendhat, Steiner, Maire, Farnsworth, Milá, Müller, Schröder, Robie, Kaufmann, Savoye, Malaparte...

Mnohé z těchto domů se po čase proměnily v architektonické manifesty a často byly přeměněny v muzea; a jistě další díky své jedinečné hodnotě se těmito muzei ještě stanou.

V souvislosti s diskusemi o rodině, její pevnosti a budoucnosti v současném světě se vyskytují pochyby o oprávněnosti rodinného domu resp. vily. Úvahy o zániku nebo změně rodiny však pravděpodobně nejsou tak závažné, aby dokázaly zvrátit staletími ověřený způsob individuálního bydlení nejvyšší kvality.

Zůstávají však k řešení dnes tak aktuální otázky jako je péče o životní prostředí ve vztahu k domům posazeným do stále ubyvajícího přírodního rámce, formování vnitřního prostoru s ohledem na měnící se životní styl dnešní rodiny, uplatnění nových technologií a materiálů...

VYMEZENÍ POJMU „VILA“

Pojmem **villa** (z lat.) byl označován venkovský dům starověkých Římanů (**villa rustika**), jehož součástí byla hospodářská stavení, později i venkovská sídla městských bohatců (**villa urbana**) či příměstské domy (**villa suburbana**) sloužící k odpočinku, zábavě a rekreaci.

Antický pojem villa se z doby starověkého Říma přenesl jako označení venkovského domu s hospodářstvím až do období Benátské republiky. **Benátská vila** se stala symbolem kvality života a to především s funkčním hospodářským významem. Až během 15. a 16. stol. přestává být ryze ekonomickou jednotkou a stává se spíše **objektem reprezentace**. Jako objekt reprezentace podléhá dalšímu historickému vývoji především z hlediska formálního architektonického výrazu.

Pojem **vila** bývá spojován s **reprezentací, komfortem a luxusem**.

Moderní doba označovala pojmem vila **izolovaný rodinný dům umístěný v zahradě** a často komfortně vybavený (terasou, verandou, zimní zahradou apod.) I dnes se můžeme s touto definicí ztotožnit. Význam slov komfort, luxus, reprezentace je proměnlivý v závislosti na dobových zvyklостech a technických možnostech.

NÁSTIN HISTORICKÉHO VÝVOJE RODINNÉ VILY

Vitruvius navrácí počátek architektury k pravěké chýši, která byla postavena okolo domácího krbu, jehož teplo vyzařující oheň ochránil člověka. Okolo tohoto ohniště vznikl **první příbytek**, první dům. Z této teorie také vychází první definice architektury jako zařízení pro ochranu rodiny - tedy **dům se ztotožňuje s rodinou**. Ve své ochranné funkci před nepřátelskými elementy prošel dosud mnoha změnami ve svém významu: **od přístřešku k objektu reprezentace**.

O tom, jaký význam přikládal Vitruvius stavbě rodinného domu, svědčí jeho statě o bydlení v knize "Deset knih o architektuře".

U Řeků byl nejstarším typem obydlí tzv. **megaron**. Je to obdélníková místnost s krbem mezi čtyřmi sloupy a před ní je otevřená předsíň se dvěma sloupy uprostřed. Klasický athénský dům byl prostý s malými místnostmi. Byl orientován dovnitř kolem dvora (aulé), odkud byl prosvětlován. Dvůr byl prostorem komunikačním i společenským. V helénistické době nabývaly domy na honosnosti, byly bohatě dekorovány, dvůr byl s peristylem.

Základem **římského** městského domu -**villa urbana**- je atrium jako ústřední místnost s otvorem uprostřed. Kolem atria se kupily místnosti podle významu a pohlaví osob či druhu hospodářské činnosti. Později k domu s atriem byl připojen peristyl s okrasnými květinami a bazénem.

Rozhodujícím způsobem zasáhly do vývoje rodinného domu **benátské vily**. Jejich historie sahá až do **14. století** a představují symbol jisté kvality života. Proslavily se svou kulturou i architekturou a posléze se staly vzorem pro Itálii i celou Evropu. Byly základem tradice, která byla exportována, ale i dobrovolně dovážena až na britské ostrovy, do britských kolonií, na jih Spojených států v koloniálním období, do Ruska, Španělska a jiných zemí. Architektonický výraz vily byl ovlivněn mnoha místními podmínkami, měnicími se politickými nástroji a především změnami architektonického vkusu a stylu. Všechny tyto vlivy daly vzniknout jedinečné podobě vily v architektonickém výrazu i funkci. Architektura vil se však vždy řídila spíše funkčním a ekonomickým obsahem termínu "vila", než čistě formálními a estetickými hledisky. Klíč k benátské vile na pragmatické i ideální úrovni našel kolem roku 1540 Andrea Palladio a svoje myšlenky popsal ve svých "I quattro libri dell'architettura".

Nejnámější Palladiovou stavbou je vila zvaná "La Rotonda" považovaná po mnoho let za příklad jedinečného spojení formy, funkce a místa. Byla a dodnes je interpretována architekty celého světa.

Výrazné změny ve výrobní oblasti v 2. polovině 19. století, rozvoj průmyslu a nových technologií se odrazily i v nových přístupech ke stavění. Ještě na počátku 19. století tvořily běžnou produkci vedle klasické linie palladiovských domů gotické, později neogotické domy s příměsí domáckého romantismu ("Gemütlichkeit"). Průlomem do dualismu nordicko-germánského vlivu a italsko-klasicistního směru bylo hnutí "**Arts and Crafts**", přinášející novou architektonickou teorii, založenou na pozvednutí řemesla na uměleckou rovinu. Propojením tradice rukodělné

práce s abstrahováním přírodních forem vznikly rozdílné tendence tvorby jako protiváha tehdejšímu průmyslově vyráběným výrobkům.

Základem pro tvorbu nové architektury se stal **koncem 19. století anglický venkovský dům**. Jeho střízlivost a také konzervativnost anglického vkusu způsobila, že anglická architektura nepropadla planému dekorativismu, jak tomu bylo jinde na evropském kontinentě. Tak se stala Anglie mateřskou zemí moderního hnutí. V architektuře anglického domu s ústředním halovým prostorem, který vyhovoval tradičním zvyklostem a potřebám rodinného života, domu jednoduchých, účelných forem, odpovídajících užitým přírodním materiálům (dřevo, kámen, cihla), viděla mladá generace architektů typ rodinného domu budoucnosti.

Základní principy moderního domu jsou uplatněny v tzv. "**Red house**", navrženém v roce 1859 Philipem Webbem pro básníka, kreslíře a návrháře předmětů užitého umění Williama Morrisa v Bexley Heath. Lze ho považovat za první individuální dům nové umělecké kultury, který zevnitř i zevně působí jako jeden celek. Příklad domu vedl k pozvednutí řemeslných profesí a především architekt se stal tvůrcem ve smyslu jednoty umění a řemesla.

Princip anglického venkovského domu později inspiroval řadu architektů a umělců jako např. Hermanna Muthesia, C. F. A. Voyseye, CH. R. Mackintoshe, Henry van de Veldeho...

Ohniskem nových myšlenek, převratných konceptů nového životního způsobu, bydlení, život a umění se stal na přelomu století Darmstadt. Zásluhou hessenského velkovévody Ernsta Ludwiga se stal pevností reformního hnutí s utopickým cílem vytvořit pomocí krásy a umění svobodnější a humánnější svět. Hnutí dalo podnět pro uspořádání čtyř výstav **Umělecké kolonie (Künstlerkolonie) v Darmstadtu** v letech 1901, 1904, 1908 a 1914. Cílem bylo vytvořit nový styl, který by povýšil umělecké řemeslo na umění, na roveň architektury, malby a sochařství. Výstavba se stala dokladem syntézy umění, života a přírody. Urbanistický koncept areálu navrhl J. M. Olbrich a je rovněž autorem většiny staveb vč. několika **rodinných vil**. Peter Behrens zde zahájil svoji dráhu architekta stavbou věhlasné vily ve specifickém stylu reminiscence na německou gotiku.

Navzdory snahám některých architektů a umělců v období **přelomu století** po hledání nové architektury, převládá v běžné produkci **eklektismus** reprodukcí historické směry. Toto období se také vyznačuje bojem staré legitimní architektury s modernou. Střední cestou, kompromisem mezi Biedermeierovskou idyloou a velkoměšťáckou venkovskou estetikou se odvíjel vývoj tvorby Petera Behrense. Položil základy k typickému Behrensovu stylu, který jeho žáky, Waltera Gropia, Miese van der Rohe i Le Corbusiera podnítil k jejich vlastní tvorbě. Později, jako učitel Dusseldorfské Kunstakademie, se Behrens zabýval precizním studiem přírody, materiálů a techniky a učil studenty pochopit principiální zákonitosti forem a proporcí a utvořit si vlastní názor na architekturu. Již tehdy formuloval principy vzdělání, které až mnohem později učil a propagoval Bauhaus. **Uvolnění tradičních forem rodinného domu** krátce po přelomu století dokázal mimo Behrense jen F. L. Wright, jehož práce však ještě nebyla v Evropě známá.

Frank Lloyd Wright patří k těm architektům, kteří podstatně ovlivnili architekturu rodinného domu. V počátcích své tvorby vyzkoušel architekt ve svých návrzích "**domů prairie**" možnosti **nových stavebních materiálů a konstrukčních systémů**. Všechny jeho domy zapadají harmonicky do krajiny, některé jsou dokonalými příklady organické architektury. Na vývoji jeho tvorby, počínaje prvním návrhem vlastního domu v Oak Parku až po tzv. "Falling water house" z roku 1936, lze vysledovat, jak tradiční tvar domu na způsob klece byl nahrazen vzájemně se prostupujícími prostory vytvářejícími dynamickou rovnováhu s okolním přírodním rámcem.

Založení **Bauhausu v roce 1919** a jeho následný vývoj byl těsně spjat s tehdejší politickou situací v Německu. Cíl Bauhausu nebyl jen omezen na vytváření nového stylu, ale měl vymanit celou společnost z hluboké společenské krize. Jedním z cílů byla nová "logika bydlení", která se svou prostorovou a předmětnou dimenzí obracela na všechny členy společnosti. Výchozím heslem byla orientace na rukodělnou práci. Umění a technika měly utvořit novou jednotu. S použitím nových materiálů a technologií, s použitím **prefabrikovaných betonových stavebních dílů** a sériové výroby mělo být dosaženo uspokojení potřeb nejširších vrstev obyvatel v oblasti bydlení a bytového zařízení.

Waltrem Gropiem v roce 1926 navržený tzv. "Meisterhaus", který navrhl pro sebe a svou rodinu, byl po formální stránce poplatný principům Bauhausu, ale koncipován byl spíše jako rozměrná rodinná vila s nejmodernějším technickým vybavením.

Protiváhou k primárnímu geometrickému principu Bauhausu bylo zaměření Wroclavské akademie výtvarného umění a řemesel, jejíž představitelé jako např. Adolf Rading, Hans Poelzig, Heinrich Lauterbach a především Hans Scharoun významně přispěli k **organicko – funkcionalistickému** stavění. Scharoun se v návrhu vily Schminke v Lobau (1930) nechal inspirovat lodí a funkční účelnou dispozici navrhl s ohledem na charakter pozemku.

Adolf Loos, Le Corbusier nebo Ludwig Mies van der Rohe si nepostavili vlastní rodinné domy, ale o všech třech lze říci, že byli téměř svými vlastními stavebníky, že stavěli jakoby sami pro sebe. Loos svou myšlenkou domu jako soustavy **různě vysokých prostor** podle velikosti jejich půdorysných ploch mohl plně uskutečnit na některých svých domech, především na Mollerově vile ve Vídni (1928), či na o rok pozdější realizaci Müllerovy vily v Praze.

Le Corbusier na svých rodinných domech, ať to byl dům La Roche v Auteuil (1923) nebo dům v Garches u Paříže (1927) nebo snad nejvýraznější vila Savoye v Poissy (1928-30), vyřešil základní principy svého navrhování. Rodinný dům byl Le Corbusierovi příležitostí, aby svých **pět bodů nové architektury** vyzkoušel a vybojoval "en miniature", než byly použity při jeho velkých budovách později.

Brněnská vila Tugendhat z roku 1930 od Miese van der Rohe je o rok starší paralela myšlenky, která dala vzniknout jeho německému pavilonu na výstavě v Barceloně roku 1929. Obě tyto budovy hrály důležitou úlohu ve vývoji moderní architektury. **Kontinuální tok prostorů**, prolínání vnitřku a vnějšku, volně ložené příčky a nejušlechtlejší materiály jsou charakteristické pro obě stavby. Uchvacující jednoduchost a elegance malého domu pro paní Farnsworthovou, kterou postavil ve Fox River o 20. let později, byla a stále ještě je i přes své technické nedostatky inspiračním zdrojem pro mnohé architektky i klienty toužící po bydlení ve volné přírodě.

Manifestem prezentujícím novou myšlenku je Schröderova vila v Utrechtu (1924). Tento dům T. G. Rietvelde symbolizuje spolu s jeho červeno-modrou židli **holandský neoplasticismus** a stal se prototypem nového, abstraktního směru v architektuře. Rietveld experimentuje s prostorovým řešením a navrhuje dům z protínajících se vertikálních a horizontálních prvků.

Modernou s regionální tradicí můžeme nazvat tvorbu nejvýraznějších architektonických osobností (Gunnar Asplund, Arne Jacobsen, Arne Korsmo, Alvar Aalto...) tvořících koncem 1. poloviny 20. století v zemích severní Evropy. Vily Alvara Aalta nejsou přeplněné, ale přece jen obsahují vše, co člověk potřebuje k svému každodennímu bydlení. Nejsou výstavními prostorami, nýbrž skutečnými objekty pro bydlení. Ve vile Mairea v Noormarkku (1938), kterou Aalto navrhl pro svoji přítelkyni Maire Gullichsen jako letní dům, propojil Aalto známou formální řeč s užitím místního dřeva. Vše tvoří protiklad přírodních a vysoce industrializovaných stavebních materiálů.

Zatímco hlavní směr vývoje architektury první poloviny 20. století směřoval od historismu a dekorativismu k funkcionalismu, **vývoj po 2.světové válce** se ubíral i v oblasti rodinného bydlení různými směry. Na jedné straně byl odkaz funkcionalismu jakoby dále rozvíjen **v architektuře technicistního charakteru**, na druhé straně vzniká řada rozmanitých a často protichůdných směrů. Prvním příkladem je vlastní dům manželů Charlese a Rayi Eamesových v Pacific Pallasades (1949) z ocelového skeletu a průmyslově vyráběných dílů s různým charakterem povrchů, nebo vlastní vila Philipa Johnsona v New Canaan (1949) zřetelně ovlivněná Miesovou tvorbou. Evropským příkladem mohou být dvě berlínské vily: vlastní vila Franze Mockena (1966) s ocelovými pilíři, s atriem a velkoplošným prosklením a vlastní vila Wassili Luckhardta (1957) připomínající jednoduchostí a tvarovou čistotou vynikající předválečné vily bratrů Luckhardtových. Naopak rodinný dům Oskara Niemayera (1953) v subtropické přírodě Rio de Janeira jako unikátní dynamický útvar rozvíjí možnosti nových tvarů a tvoří zcela **vlastní plastický slovník**. Buckminster Fuller zase navrhl svůj vlastní dům v roce 1946 v Carbondale jako výsledek různých pokusů. Dům se šestiúhelníkovým půdorysem je montovaná stavba z překližky a "visí" na centrální podpoře. Architektky byl označen za kombinaci severoamerického výškového domu s orientální pagodou.

V šedesátých letech se seskupilo pět mladších amerických učitelů architektury do skupiny, která získala věhlas jako New York Five, neboli **Newyorská pětka**. Peter Eisenman, John

Hejduk, Richard Meier, Michael Graves a Charles Gwathmey se pokoušeli hledat novou "autonomii architektury", avšak výchozím zdrojem tvorby jim byl tvarový rejstřík evropské meziválečné avantgardy. Meier inklinoval ke Corbusierovu puristickému období, Eisenman se zajímal o G.Terragniho, Hejduk zkoušel převádět Mondrianovy obrazy do třetího rozměru a Graves nakonec utekl k postmodernismu. Gwathmey volil robustnější a přímočařejší variantu Meierovy volby. Většina z nich prezentovala svoje postoje i v návrzích rodinných vil.

Dům "Vanna Venturi", postavený Robertem Venturim v Chestnut Hill (1962) pro jeho matku, se stal manifestem, který navrácí dům k monumentalitě cizí modernismu a přivedla Charlese Jenckse k pojmu "**Postmoderna**". Venturi zpochybňuje funkcionalistickou zásadu prolínání vnitřku a vnějšku a naopak respektuje intimitu domu. Stavby nejsou návratem k tradici, ale historické prvky jsou zasazeny do moderního kontextu.

Manifestem pro mnohé architekty je i dům Franka Gehryho v Santa Monice v Kalifornii (1978). Demonstroval na něm svoji filosofii domova jako příbytku vyvíjejícího se v souladu s potřebami rodiny a tuto myšlenku podtrhl použitím laciných "**pomíjivých**" materiálů, jako je překližka, plech či drátěné pletivo. Objemová kompozice domu a především odvaha architekta k volbě specifických materiálů byla předmětem obdivu mnohých architektů, ale i důvodem k údivu jiných.

Snad nejvýraznějšími příklady dosažení **minimálními prostředky maximálního účinku** prostoru jsou rodinné domy japonského architekta Tadao Ando. Navzdory fyzicky sevřené formě a malému pozemku si domy přivlastňují vždy kousek přírody ve formě atria, které se stává plnohodnotným, v ročních obdobích se měnícím obytným prostorem.

Také mladé japonské architektce Kazuyo Sejima se podařilo v návrhu domu "Y-House" v Katsura nedaleko Tokia, umístěném na malé parcele mezi hustou periferní zástavbou, vytvořit dům s venkovním prostorem, jehož zeleň chrání soukromí místností otevřených do stran. Netradičně se japonský architekt Shoji Yoh při navrhování vlastní vily v Itoshimi z roku 1991, situované na pobřeží Japonského moře, inspiroval Miesovou vilou pro paní Farnsworthovou. Transparentní dům, dle jeho slov téměř "Ne-dům" z betonu a skla se krakorcovitě zvedá nad mořem. Omezení intimity a náhlé změny teplot jsou vyváženy nádherou okolní divoké přírody.

Ticino, oblast v italském kantonu Švýcarska, dalo i v minulosti světu řadu významných architektonických osobností. Současní nejlepší **ticinští architekti** (Mario Botta, Luigi Snozzi, Livio Vacchini, Aurelio Galfetti) tvoří v prostředí jezer, strmých údolí a obtížně zastavitelných svahů, avšak každý jde v podstatě vlastní cestou. Jejich rodinné domy o tom jednoznačně vypovídají.

Domy M. Botty se vyznačují jednoznačnou a přesvědčivou geometrií silně působící v daném prostředí. **Dům** je pro Botta **totemem**, může stát kdekoliv, prostředí se přizpůsobí. Sám říká: "Místo, situace, genius loci mne nezajímají..."

Přístup L. Snozziho k architektonické tvorbě je zcela opačný. **Dům** jakoby byl **v místě zaklet**. Architekt prochází krajinou a hledá budoucí podobu domu. Dům je pak mistrně zakomponován v krajině. Snozzi dává akcenty ve spojitosti s místem, při pohybu a pobytu v interieru, na průhledy z okna. Výsledkem je čistý harmonický celek.

Dvojicí vil v Belinzoně (vila Nero a vila Bianco) z roku 1987 konfrontoval architekt A. Galfetti téma **městské rodinné vily** s daným pozemkem v nadmořské výšce přes 1000 m. Navzdory charakteru venkovské horské krajiny postavil čtyřpodlažní městské vily kompaktního čtvercového objemu. Městský charakter propůjčují domům horizontální pásy z Carrarského mramoru, kryjící zároveň otvory po bednění železobetonové fasády.

Ticinský architekt L. Vacchini nás vlastní vilou zvanou Costa v Tenero-Contra z roku 1993 seznamuje s jednoduchou, skoro **minimalistickou architekturou**. Odvážná železobetonová konstrukce o rozponu 17,74 m umožňuje maximální otevření všech stran domu do okolní krajiny. Opět lze dům nazvat vzpomínkou na Miesův dům pro paní Farnsworthovou.

Mezi rovněž pozoruhodné stavby současné evropské tvorby patří jistě rodinné domy švýcarských architektů Jacquese Herzoga a Pierre de Meurona, Holanďanů Rema Koolhaase a Wiela Aretse či Angličana Davida Chipperfielda, kteří vytvářejí své domy z jasně definovaných objemů a nově použitých tradičních materiálů. Současní holanďští architekti nezůstávají nic dlužni slavné meziválečné architektonické tradici své země. Vzpomínkou na neoplastickou minulost můžeme nazvat dům architektonické skupiny "Mecanoo" (Francine Houten a Erick

van Egeraat), který si postavili na předměstí Rotterdamu v Kralingse Plaslann v roce 1991. Stejně jako Rietveld postavili dům na konci řady tradiční holandské ulice. Použili rovněž podobný geometrický princip vertikálních a horizontálních rovin, místo barevného odlišení prvků podle funkce pracují však s různorodou strukturou materiálů.

Jan Kaplický, architekt českého původu působící v Londýně, hledá ve své tvorbě **nové technologické možnosti** v závislosti na způsobu života v příštích staletích. Počínaje drobnými stavbami až po megastruktury používá ve svých stavbách nejmodernější materiály a **nezvyklé organické struktury s ekologickým a energií šetřícím programem**. V roce 1992 postavil ve spolupráci s Amandou Leveté v londýnské čtvrti Islington rodinný dům "House for DH a JK". Dům má zdánlivě paradoxně prosklenou celou uliční fasádu i sešikmenou střechu, prostřednictvím které prosvětluje celý dům.

RODINNÉ VILY V NAŠICH ZEMÍCH

V 80. a 90. letech minulého století vyvrcholil i u nás proces prolínání typu obydlí velkostatkářské aristokracie a podnikatelské buržoazie, vývoj, který - stručně řečeno - směřoval **od zámku k vile**. Vyznačoval se přejímáním šlechtického životního stylu buržoazií, na druhé straně přizpůsobováním šlechtického života moderní době.

Vedle tohoto proudu, čerpajícího ještě z přežívajícího historismu, se prosazoval i jiný, dravější a dynamičtější, odpovídající plně charakteru konce století. Impulsem se stává klasická minulost, ale i severská renesance a pozdní Řím. V této době dožívá i jeden z tradičních historických stavebních druhů, městský palác, který byl stále více vytlačován nájemním domem nebo **vilou**.

V posledním desetiletí 19. století se začínají rozvíjet vilové čtvrtě v Brně. Pod svahy Žlutého kopce, v Pisárkách, kolem budoucího veletržního výstaviště vzniká tzv. "úřednická čtvrť". Na ni za řekou Svratkou navazuje další vilová zástavba kolem Veslařské ulice, v Brně vůbec nejvýraznější. Ještě před první světovou válkou vznikl zárodek budoucí vilové čtvrti Černá Pole. Brněnské vilové čtvrtě představují nejzdatnější část dobové architektury. Typově nejstarším projevem byla vila antikizující, palladiánská nebo s motivy pozdního historismu či romantismu. Příkladem vily s folklorními motivy je vlastní vila Dušana Jurkoviče v Žabovřeskách z roku 1907. Nakonec zvítězila malebnost secese s bohatým uplatněním dřevěných prvků.

Výstavba **pražských vil** začíná v **60. letech minulého století**, kdy během čtyř let byly postaveny krásné domy s bohatou neorenesanční výzdobou. Zárodek tzv. zahradního města podle anglického vzoru se objevil na přelomu století v Bubenči v oblasti Zátorky, na Smíchovských Hřebenkách a jinde. K nejvýznamnějším architektům vilových staveb počátku nového století patřili profesor Jan Kotěra, Buhmil Hübschmann, Emil Králíček, Jan Koula.

Vlastní rodinný dům Jana Kotěry v Praze na Vinohradech z let 1908 až 1909 upoutal pozornost již v době svého vzniku a byl mladým architektům po 1. sv. válce významným příkladem. Lze na něm vypočítat mnohé architektonické prvky příznačné pro novou architekturu: rovnou střechu (zčásti), železné zábradlí na terase s drátěným pletivem, téměř hladký kubus schodiště či volnou kompozici hmot jasně vyjadřující účel jednotlivých částí budovy. Tato architektura byla v té době nekompromisně moderní.

Také Jan Koula se při návrhu vlastního rodinného domu z roku 1896 inspiroval lidovým dřevěným stavitelstvím gotického základu, ale podobně jako později Jan Kotěra obrací obytné místnosti do zahrady a do ulice situuje schodiště a příslušenství. Nevytváří tedy reprezentační uliční průčelí, jak bývalo téměř samozřejmostí ještě koncem 19. století.

Po 1. světové válce vznikla rychle řada nových vilových čtvrtí, z nichž urbanisticky nejcennější je střešovická Ořechovka od Kotěrova žáka Jaroslava Ondráka. Součástí je umělecká kolonie domů z rezného zdíva od Pavla Janáka.

Na přelomu století se utváří vrstva stavebníků, kteří si rodinnou vilu mohou nejen dovolit, ale především ji potřebují pro nerušený klid a nezávislost bydlení ve vlastní zeleni. Stavebníkem je převážně vzdělanec, profesor, lékař, výtvarník, literát, ale i úředník. Obchodník nebýval v městských vilových čtvrtích častým stavebníkem, ten se orientoval na podnikatelskou výstavbu činžovních domů. Rodinné vily bývají díky kultivovanému stavebníkovi navrhovány převážně architekty, kteří měli v té době plnou důvěru stavebníka. Právě proto vzniká tolik dobrých příkladů a typologických nuancí rodinných domů vůbec. Řada architektů proklamovala své tvůrčí

zásady i na vlastních rodinných domech jako např. Jan Koula, Jan Kotěra, Pavel Janák či Dušan Jurkovič.

Český i moravský rodinný dům, zejména v **první polovině 20. století**, je charakterizován vkusem, úměrností a neokázalostí. Bývá převážně dvou – až třípodlažní, vertikální prostorové kompozice na poměrně malé zastavěné ploše. I při této koncepci však bývá přímé spojení se zahradou ať prostřednictvím teras či francouzských oken hlavních společenských prostorů. Teprve ve třicátých letech se vertikální byt mění v horizontální, u nás při zachování více podlaží. V přízemí bývá obytný společný pokoj, jídelna, hala, někdy s přidruženými kuchyňskými prostorami s bohatým příslušenstvím. Typickým znakem této doby jsou obytné místnosti s možností vzájemného propojení. V patře jsou ložnice členů rodiny, pokoj hosta, šatna a opět hygienické vybavení. Variace bývá s pracovním přičleněnou k přízemí, někdy i k patru. Dříve členěné přízemí splyvá do jednoho prostoru, přibývá i případů vertikálních prostupů, takže dům není již přesně členěn do pater. Obě tendence, prostorové spojování i vertikální prostupování, čerpaly inspiraci v Tugendhatově vile v Brně, resp. Müllerově vile v Praze.

Ve 20. a 30. letech v souvislosti s rozvojem Brna jako hlavního města Moravy se rozvíjí i **vilové čtvrtě** především mezi Žlutým Kopcem, Kraví Horou a Žabovřeskami (Masarykova čtvrť). Obytné kvality těchto čtvrtí nebyly dodnes překonány. Zde byly postaveny vlastní domy architektů jako byl Bohuslav Fuchs, Jiří Kroha, Josef Polášek, Jindřich Kumpošt, Jan Tymich, bratři Eislerové atd. Rovněž vily Arnošta Wiesnera, postavené v těchto čtvrtích patří k nejlepším dílům svého druhu.

Brněnský funkcionalismus dosáhl evropské úrovně a jeho manifestem byla Výstava soudobé kultury v Československu v roce 1928. Akce "**Kolonie Nový dům**", která obsahovala šestnáct řadových nebo volně stojících rodinných domů malé a střední velikosti, se zúčastnili architekti H. Foltýn, B. Fuchs, J. Grunt, J. Kroha, M. Putna, J. Štěpánek, J. Syříště, J. Víšek a A. Wiesner. Domy byly postavené z iniciativy a nákladem stavební firmy Č.Rullera a F. Uherky. V tomto případě sice nešlo o vilovou zástavbu, spíše o ekonomicky úsporné domky s možností sériové produkce. Výstavní brněnská kolonie byla reakcí na "Die Wohnung" ve Weissenhofu realizovanou rok předtím. Je patrné, že zásadně ovlivnila následný vývoj bytové architektury v Československu.

V roce 1932 vznikla výstavní **kolonie** třiceti devíti **rodinných domů a vil** postavená z iniciativy Svazu čs. díla **na Babě** v Praze Dejvicích. Urbanistický koncept kolonie zpracoval Pavel Janák a na projektech vil se podílela řada českých projektantů tří generací: P. Janák, J. Gočár, F. Kavalír, H. Kučerová-Záveská, J. Fuchs, L. Žák, E. Linhart a Holandán Mart Stamm. Jednotlivé stavby byly koncipovány jako individuální typy po dohodě architektů s budoucími majiteli, většinou významnými kulturními osobnostmi. Nejčastějším konstrukčním systémem byl železobetonový skelet s výplní z tvárnice nebo dutých cihel. V září a říjnu téhož roku bylo 20 objektů zpřístupněno veřejnosti jako výstava moderního bydlení.

K nejlepším domům té doby patří vily Ladislava Žáka. Žákovy stavby jsou výrazným příkladem aerodynamického funkcionalismu.

Vedle těchto, dá se říci, stylově čistých domů tvořila i v tomto období většinu **výstavba vil v eklektickém stylu**. Stavebníky byli bohatí podnikatelé, kteří svými domy demonstrovali svůj majetek a společenské postavení.

První polovina 20. století u nás zanechala neobyčejně početný a dobrý fond v oblasti rodinných vil a rodinných domů vůbec. Jsou vesměs **nositeli progresivních tendencí a jsou skutečně na evropské úrovni**. Jakési kontinuální povědomí o tom, co městská vila představuje, bylo vlastní většině architektů, i když k tvorbě přistupovali v rozdílných stylových pojetích. Pokud však jde o světový význam, nelze naše domy srovnávat s domy světových architektů. Žádný z nich se nestal nositelem zcela nové architektonické koncepce, nové konstruktivní, dispoziční nebo výtvarné myšlenky. Byly však důležitými příspěvky pro **zvýšení kultury bydlení u nás** a pro šíření nových architektonických trendů v širších kruzích obyvatel.

V **popoválečném období** výstavba rodinných domů **stagnovala**. V důsledku bytové nouze a změny uživatelů převážné většiny rodinných vil se dokonce napáchaly velké a neodčinitelné škody nevhodnými zásahy do stávajících domů. Tehdejší bytová politika našeho státu nespatořovala těžiště bydlení v rodinných domech a už vůbec ne v městských rodinných vilách. Neexistoval ani stavebník, jehož ekonomická situace by mu takovou výstavbu umožňovala. Architekti se na dlouhou dobu přestali zajímat o tento typ domu a tak došlo k naprostému

porušení kontinuity v oblasti městského rodinného bydlení. Pokud se tento dům staví, tak většinou bez přispění architekta, po stránce půdorysné je velmi nedokonalý a často vzbuzuje lítost. Jen velmi zřídka najdeme příklad, který by logicky pokračoval ve vývoji konce třicátých let. Najdeme spíše parafráze na období romantismu počátku čtyřicátých let, avšak spíše v bizarním detailu a ne v prostorovém konceptu. Bohužel 2. sv. válka a pak desetiletí budování socialismu, léta plošné kulturní devastace v nejširším slova smyslu, udělalo své. Vznikla trhlina, jejíž překlenutí není snadné.

Snad jako nejlepší příklady poválečné architektury v oblasti rodinných domů můžeme uvést vlastní rodinné domy J. Loudy a K. Pragera v Bráníku ze 70. let a především vilu od E. Příkryla pro režiséru Věru Chytilovou v Tróji z roku 1975. Vila v Tróji je jedním z výjimečných příkladů té doby, kdy architektonické dílo vzniklo na základě dialogu architekta a klienta.

Z brněnských realizací rodinných domů z 60. let se díky své architektonické kvalitě vymykají z běžné tvorby rodinné domy Ivana Rullera na Preslově ulici a dům v Ivanovicích u Brna. Dalším brněnským příkladem je rodinný dům architekta Josefa Němce na Kalvodově ulici.

Léta totality napomohla k tomu, že se **vytratila společenská prestiž architekta**, na kterého by se mohl klient obracet s důvěrou. Řada stavebníků si i dnes myslí, že ví sama nejlépe, jak má dům vypadat a od architekta potřebují jen "plány". Prostoru pro vzájemný dialog potom zbývá málo a výsledky tomu příliš často odpovídají.

Polistopadové období, s postupnou majetkovou diferenciací, přineslo opět poptávku po stavebním typu městské či příměstské rodinné vily. Klientem však dnes většinou není vzdělaný intelektuál, ale rychle zbohatlý podnikatel, který se zřídka kdy zajímá o kulturu, natož pak o současné architektonické trendy. V okolí měst pak vyrůstají milionářské vesničky průměrné a podprůměrné úrovně, které nesnesou srovnání s předválečnými vilovými čtvrtěmi. I architekti, nejenom klienti, mají na tom svůj podíl viny. Výjimky však potvrzují pravidlo a v devadesátých letech vzniklo několik vil vynikající architektonické úrovně v čele s vilou ve Vrané J. Pleskota, vilou ve Vonoklasech L. Lábuse, či domek v Mukařově a rodinný dům v Černošicích Ivana Kroupy.

SEZNAM VIL ZPRACOVANÝCH V KATALOGU V PŘÍLOZE

1. Frank Lloyd Wright: Vila Robie, 1909
2. Robert van't Hoff: Vila Henny, 1915
3. Otto Bartning: Dům na Wylenbergu, 1924
4. Gerit Thomas Rietveld: Dům Schroder, 1924
5. Walter Gropius: Meisterhaus, 1926
6. Bruno Taut: Tautův dům, 1926
7. Eileen Gray: Vila E-1027, 1926
8. Adolf Loos: Tzarův dům, 1926
9. Konstantin Stěpanovič Melnikov: Rodinný dům v Moskvě, 1927
10. Hans a Wassili Luckhardtovi: Domy na Rupenhornu, 1928
11. Adolf Loos: Mullerova vila, 1929
12. Le Corbusier: Vila Savoye, 1930
13. Erich Mendelsohn: Vila Mendelsohn, 1929
14. Otto Zollinger: Vila Streiff, 1929
15. Ludwig Mies van der Rohe: Vila Tugendhat, 1930
16. Adolf Rading: Dům Rabe, 1930
17. Heinrich Lauterbach: Vila Hásek, 1931
18. Peter Behrens: Vila Ganz, 1931
19. Hans Scharoun: Vila Schminke, 1933
20. Marlen Poelzig: Rodinný dům Poelzigových, 1930

ZÁVĚR

Zdá se, že po období vynucené absence architektonického navrhování vilového bydlení zaznamenala 90. léta našeho století první vlaštovky dokládající renesanci vily na velmi slušné architektonické úrovni. Objevují se první náznaky, že se rodí i klient, který kromě peněz disponuje i smyslem pro vnímání kulturních souvislostí současného světa a který je přístupný radám architekta. Vždyť dialog architekta a klienta je oboustranně prospěšný. Slouží společné věci – domu. I dnes tak jako v minulosti platí: Jaký je klient, taková je architektura. Je na nás architektech, abychom byli na nová zadání připraveni.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Martin Kubelík: 400 let benátských vil, Správa pražského hradu 1993
1. Anatxu Zabalbeascoa: Das Haus des Architekten, K.Krämer Verlag, Stuttgart+Zürich 1995
2. Gustav Adolf Platz: Die Baukunst der neuesten Zeit, Im Propylaen Verlag, Berlin 1927
3. Architekturführer Berlin, Dietrich Reimer Verlag, Berlin 1994
4. Adolf Behne: Neues Wohnen-Neues Bauen, Leipzig 1927
5. Adolf Behne: Der moderne Zweckbau, München 1926
6. Časopis Architektura ČSSR, 1967
7. Renate Ulmer: Umělecká kolonie Darmstadt 1899-1914, Praha
8. Fritz Hoeber: Peter Behrens, München 1913
9. Waldemar Lysiak: Frank Lloyd Wright, Berlin 1983
10. Mary Hollingsworth: Architektura 20. Století, Columbus, Bratislava 1993
11. Probst – Schädlich: Walter Gropius 1. Der Architekt und Theoretiker, VEB, Berlin 1985
12. J.Christoph Bürkle: Wohnhäuser der klassische Moderne, Stuttgart 1995
13. Max Risselada: Raumplan versus Plan libre, Delft University Press 1991
14. Geoffrey H.Baker: Le Corbusier-An Analysis Of Form, London 1991
15. Tugendhatova vila v Brně od architekta Ludwiga Miese van der Rohe, Památkový ústav v Brně, Muzeum města Brna 1995
16. Felix Haas: Architektura 20. století, SPN, Praha 1980
17. Alvar Aalto, Bd.II. 1963-1970, Gesamtswerks, Zurich, Verlag fur Architektur, 1971
18. Soviet architecture 1917-1987, Amsterdam, Art Unlimited Books 1989
19. Časopis Architekt 7/99
20. Časopis El Croquis č.83, Madrid
21. Časopis Architekt 5/99
22. Jodidio, Philip: Richard Meier, Koln, Taschen 1995
23. 5. Internationales Architektur-Forum in Prag, Architektur und Verantwortung, Praha 1996
24. Časopis Architekt 7/99
25. Časopis El Croquis č.77, Madrid
26. Mario Botta 1980-1990, Zurich, Verlag fur Architektur, 1991
27. Časopis El Croquis č.84, Madrid
28. Časopis El Croquis č.85, Madrid
29. Časopis El Croquis č.30, Madrid
30. Slovník antické kultury, Svoboda 1974
31. Bohuslav Syrový: Architektura svědectví dob, Praha 1974
32. Pavel Zatloukal: Architektura 2. poloviny 19. století na Moravě a ve Slezsku, Olomouc 1986
33. Zdeněk Lukeš: Pražské vily, Zlatý řez, Praha 1993
34. Karel B.Mádl: Jan Kotěra, Praha 1922
35. Časopis Architektura ČSSR 7-8/69
36. Dušan Riedl, Bohumil Samek: Moderní architektura v Brně, průvodce, Brno 1967
37. Časopis Zprávy památkové péče, r. 52/1992, č.2, nakladatelství Oswald
38. Vladimír Šlapeta: Ladislav Žák, Katalog výstavy, Praha 1990
39. Do Co Mo Mo – National Register – The Czech Republic , Památkový ústav v Brně, 1996
40. Emil Příklad a jeho škola, Katalog výstavy Galerie J.Frágnera, Praha 1995
41. Josef Pleskot AP Atelier, Katalog výstavy Galerie J.Frágnera, Praha 1997
42. Kolářček, Kobosil: Rodinné domy v ČSSR a v zahraničí, SNTL Praha 1979
43. Časopis Architekt 3/98
44. Časopis Architekt 24/98
45. José Pijoan: Dějiny umění 10. Odeon 1984
46. Arquitectonica AIA Press, Washington 1991
47. Časopis El Croquis 87, Madrid
49. Arquitectonika, AIA Press, Washington 1991
50. Walter m. Chramosta: Von der Einheit der Teile zur Vielheit des Ganzen und zuruck, Wien 1990
51. Společnost Pozemní stavitelství: Vila Janovice, propagační materiál, 1996

ABSTRACT

In the thesis “Single Family Villas”, I attempted to briefly characterize, by means of selected examples ranging from the past to the present, residential buildings bearing the character of a villa, that is buildings built in touch with the natural space and featuring a generally higher standard of housing. In so doing my primary focus was on the date of the construction of the buildings, their architectural design and various approaches and views of architects and those who wanted a new house. The text is supplemented by photocopies of the buildings, which enable basic and quick orientation. Also attached to it is a part called “Houses of Classical Moderne”. Prepared in the form of catalogue leaves, this part contains more detailed information and drawings. I cite this part as an example since I intend to treat, in the same way, all the other periods discussed in the chapter “An overview of the Historic Development of the Single Family Villa by Means of Selected Examples”, and to gradually supplement this overview to include new buildings, which give information, in some way, about the development of this type of housing in the particular period of time, about the life of their occupants or about the architect. This thesis is the result of my work of several years’ standing based upon my studying and gathering documentation related to the subject of single family villas and upon my experience obtained through teaching at the Faculty of Architecture where this subject is studied as an optional one. In turn, the thesis will serve as a textbook for training.

For a great majority of architects, the design of a house or villa is the basis of their creation. The construction of houses has unique models in the past. Many times it became the field of carrying out new experiments, manifesting architectural theories and new psychological and sociological concepts. Architects had very often tested new structures and materials in constructing houses before they gained courage to use them for larger and more costly buildings. Many times they expressed, through family houses, their opinions or those of their clients on the way of life, and in turn, they affected other people’s opinions on the lifestyle through building them.

Over centuries, architects submitted countless designs showing how to lay-out space for housing, from underground houses to residential towers. Some houses reflect past memories and experiences, others express – with their strictness and inaccessibility – the individuality of their owners. It is just single family villas that became a “hot topic” in the creation of many architects.

Many architects of the Moderne treated villas as a credo of low-cost house building. Their architectural creation was based upon the conviction that social reform is necessary, or they materialized their utopian ideas in their designs and structures. This may be one of the reasons why single family villas were among the first buildings of modern architecture. They served to demonstrate manifestos, to materialize a new ideal. Some architects went into the history of architecture, just because having designed residential buildings of that type. Some patrons or clients have also lent their names to their houses, making themselves eternal in the history of architecture. They are for example: Tugendhat, Steiner, Mairea, Farnworth, Milá, Müller, Schröder, Robie, Kaufmann, Savoye, Malaparte and many others. With time, many of these houses became architectural manifestos, being often converted to museums; and many others will certainly become museums thanks to their unique value.

In the former Czechoslovakia, single family villas of the interwar period reached a world standard. Thanks to the “cultivated” investor, they were predominantly designed by architects. Therefore, so many good examples – and typological nuances of family houses generally - originated in this period. Many architects proclaimed the principles of their architectural creation through their own family houses. Even if none of these houses became the bearer of a completely new architectural concept, the new ideas of construction, lay-out or graphic design adopted to build them made a significant contribution to improving the culture of housing in this country also for other strata of population. The quality of housing in residential districts formed by villas that originated in the 1920s and 1930s particularly in Prague and Brno have not been surpassed till today.

During the postwar period, the construction of single family villas stagnated. The housing shortage and the fact that the prevailing majority of villas changed their users resulted in great and irreparable damage to the existing buildings caused by inadequate conversions. The then housing policy of the Czechoslovak state did not see family houses as the basic form of housing, much less single family villas. Neither was there an investor whose economic situation would allow him to build such a residential building. Architects ceased, for a long period of time, to be interested in this type of residential buildings so that the continuity of development in the field of

“family housing” was completely disrupted. When this type of residential building was built, so mostly without architect’s involvement. As a result, such buildings were very imperfect in terms of their function and space, often evoking pity. We can only seldom find an example presenting a logical continuation of the developments of the late 1930s. Second World II and the decades of building up socialism, a long period characterized by a huge devastation in the true sense of the word, have made their contribution, too. A gap whose overcoming will not be easy has formed. The years of totality also resulted in the fact that the social prestige of the architect to whom the client could turn for advice with confidence has vanished.

The post-November period brought about a gradual differentiation in wealth, and the demand for the villa as a type of residential building has grown again. However, the new clients do not include learned intellectuals but the “nouveaux riches” who are seldom interested in culture, let alone in the current trends in architecture. The surroundings of cities and towns see new “millionaires’ villages” mushrooming. The quality of these new buildings is often very poor, and so is the quality of these housing estates as compared to that of the pre-war villa estates. The fact is that not only the clients, but the architects, too, are to blame for it.

It appears that after a period in which the design of villas as one of the types of residential buildings was not favoured at all, the 1990s saw the “first swallows” testifying to the renaissance of the villa of a decent architectural standard. However, there are the first signs of the fact that also a new client was borne, a client who, in addition to having money, also has a sense of perceiving the cultural context of the current world and is open-minded enough to take architect’s advice. The dialogue between architect and client is beneficial to both sides. It serves the common thing – the house. Just as in the past, today, too, people say: Like client like architecture. It is up to us, architects, to be prepared for new challenges. However, this era has raised many new questions concerning environmental and landscape protection and management in relation to housing, the use of new technologies and materials or the need to restructure residential space in view of the changing lifestyle of today’s family, all of them questions still not answered to us.

In connection with discussing the current issues of the family, its firmness and future in the contemporary world, doubts appear whether the single family house or single family villa are justified. However, the considerations about the extinction of or a change in the family are likely not to be significant enough to reverse this mode of individual housing providing a highest comfort, a mode of housing that has stood the test over centuries.

